

Veaceslav URSU, doctor în drept, conferențiar universitar,
adjunct al șefului Facultății de Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

FORME ALE PARTICIPAȚIEI IDENTIFICATE ÎN TIMPUL UNOR MANIFESTĂRI DE MASĂ

În conformitate cu legislația în vigoare, organele afacerilor interne își îndeplinesc funcțiile și își realizează sarcinile trasate permanent și în orice condiții, fie ele obișnuite sau speciale.

În funcție de aceste condiții, organele menționate își adaptează metodele și procedeele de lucru, se organizează și se grupează forțele necesare, se adoptă și se aplică diverse sisteme de dirijare și operare cu aceste forțe și mijloace.

În cazul parvenirii unor condiții sau circumstanțe deosebite (speciale), organele afacerilor interne adoptă și pun în aplicare măsuri speciale de ordin juridic, organizațional și tactic.

La astfel de circumstanțe deosebite care vor necesita un regim deosebit de activitate din partea OAI vom atribui:

- calamitățile naturale (incendii, cutremure de pământ, inundații etc.);
- catastrofe ecologice și tehnogene;
- epidemii și epizodii;
- conflicte sociale;
- manifestări cu caracter de masă.

Luînd în considerare genericul conferinței actuale ne vom opri mai amănunțit la fenomenele citate în ultimul rând, adică la manifestările de masă. Acestea, convențional, pot fi clasificate în:

- social-politice;
- sportive;
- culturale și de agrement;
- religioase.

Evenimentele petrecute în Republica Moldova la 6-7 aprilie 2009 se atribuie la manifestări de masă cu caracter social-politic, la care, conform legislației, se referă diverse mitinguri, demonstrații, procesiuni, congrese ale formațiunilor politice și a organizațiilor nonguvernamentale, alegerile parlamentare, prezidențiale ș.a.

De obicei, în cele mai dese cazuri, tuturor acestor manifestări le sunt caracteristice anumite trăsături specifice, precum nivel înalt de organizare, activitatea într-un cadru normativ stabilit, o componentă calitativ omogenă a participanților.

Aceștia din urmă, de cele mai multe ori, sunt loiali regulilor de conduită socială, respectă normele de drept și condițiile impuse de legislația privitoare la modul de petrecere a unor astfel de manifestări și se conformează benevol acestora.

O manifestare de masă cu caracter social politic, începută pașnic s-a dezlănțuit transformându-se în dezordini de masă, soldată cu săvârșirea unor acțiuni, a căror apreciere juridică încă urmează să fie prezentată, inclusiv în cadrul conferinței de astăzi.

În același timp, diverse aprecieri, opinii referitoare la cele întâmplate, inclusiv încadrarea juridică au fost făcute publice în diferite surse media din partea mai multor persoane, inclusiv conducerea de vîrf a Republicii reprezentanți ai puterii ș.a.

În continuare vom încerca să elucidăm doar unele aspecte ale celor petrecute invocînd unele norme legale și instituții ale dreptului penal a R.M. Totodată, nu pretindem că aprecierile noastre sunt cele mai corecte în ultima instanță și solicităm ca evaluarea finală să o prezinte organelor abilitate cu funcțiile respective prin prevederile constituționale și legale.

Am menționat deja, că la desfășurarea unor manifestări de masă participă, de regulă, persoane care manifestă o anumită conștiință civică și politică, au aceleași viziuni și împărtășesc opiniile și aspirațiile liderilor sau organizatorilor unor astfel de reuniuni ale cetățenilor.

Prin urmare la data anunțată de către organizatorii manifestării, la timpul și locul stabilit și anunțat se prezintă anumiți indivizi care au scopurile sale, sau intenționează să-și realizeze anumite interese.

Reuniuni de acest tip reprezintă niște grupuri de persoane, care în psihosociologie se desemnează prin termenul de „mulțime”.

Dreptul penal nu operează cu noțiuni de mulțime, această neconstituind obiectul sau de tratare, deoarece legea nu prevede pedeapsa „mulțimii”, ci doar a organizatorilor și a celor mai activi participanți la provocarea dezordinelor publice, la instigarea (incitarea) mulțimii în vederea comiterii unei sau unor fapte prevăzute de legea penală.

Doctrina penală operează cu noțiunea de „pluralitate de făptuitori (infractori)” sau „subiecții ai infracțiunii”, noțiunile de „participație” și „participanți ai infracțiunii”.

Înșușirea noțiunii de „participație” nu este posibilă decât odată cu clarificarea sensului noțiunii de „pluralitate de infractori”.

În fiecare caz, în care o activitate umană este efectuată prin conjugarea eforturilor mai multor persoane, vom putea vorbi despre o pluralitate de făptuitori. Dacă e să raportăm această afirmație la sfera activității infracționale, adică la cazurile când se săvârșesc fapte care, potrivit legii, constituie infracțiunii. Pluralitatea de făptuitori îmbracă forma pluralității de infractori.

Aici este cazul să menționăm că însuși termenul „pluralitate” implică totodată o corelație între anumite entități multiple și o anumită entitate singulară, aceasta din urmă constituind elementul de joncțiune, de asociere a entităților multiple și deci factorul comun al pluralității respective¹.

Prin urmare anume fapta (în cazul nostru infracțiunea) constituie acea entitate singulară. Și ori de câte ori la săvârșirea unei singure infracțiuni și-au dat concursul mai mulți infractori vom fi în prezența pluralității de infractori.

Pluralitatea de infractori poate prezenta mai multe forme:

a) pluralitatea naturală;

¹ V.Dongoroz ș.a., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol.I, ed. II-a, București, 2003, p.161.

b) pluralitatea constitutivă;

c) pluralitatea ocazională.

Cu referire la prima formă putem invoca infracțiunile bilaterale, adică faptele care prin însăși natura lor nu pot fi săvârșite decât de către două sau mai multe persoane (ambii subiecții activi). De exemplu incestul, bigamia ș.a.

Pluralitatea constituită va fi atunci când legea penală incriminează simpla faptă de a alcătui (forma) o grupare de persoane în vederea unor scopuri ilicite (de ex. organizarea de bande armate – banditismul (art. 283 CP RM)). În aceste cazuri se cere să existe o grupare de persoane (o formațiune criminală), organizare specială a acestora și un program infracțional, ce urmează să fie realizat de membrii acestei grupări.

Legea penală a RM a desemnat astfel de forme ale pluralității de infractori expres la art.46 „Grupul criminal organizat” și art.47 „Organizația (asociația) criminală”, atribuindu-le la categoria participației penale, comparativ cu legiuitorul român care atribuie la aceasta doar forma pluralității ocazionale.

Această formă, pluralitatea de infractori, o va prezenta atunci când fapta prevăzută de legea penală, deși putea fi săvârșită de o singură persoană, a fost totuși realizată prin cooperarea mai multor persoane. Anume această formă este considerată drept participație penală².

Esența ei constă în faptul că fiecare dintre făptuitorii contribuie cu „partea” sa la realizarea faptei, îndeplinind în procesul săvârșirii acesteia anumite roluri, pe care legea penală le specifică expres.

Astfel, art. 44 CP RM definește participația simplă, iar art. 45 CP RM specifică – participația complexă. În același timp, art. 42CP RM specifică că participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de autor, organizator, instigator sau complice, desfășurând conținutul acestor noțiuni.

Să vedem acum dacă vom putea identifica sau releva printre indivizii prezenți la locul desfășurării manifestărilor de masă astfel de categorii de participanți a diferitor forme ale pluralității de infractori în general sau ale participației penale, în special.

În acest scop, vom prezenta o structură clasică a unei mulțimi, recunoscută de către mai mulți cercetători din domeniul sociologiei, psihologiei ș.a.m.d.

Astfel, se pot distinge:

- persoane sau grupuri de persoane care organizează și conduc desfășurarea unor sau altor manifestări cu caracter de masă, așa-zisii „lideri”;
- adepți ai acestora și ai politiciii promovate de către aceștia (printre ei deosebim adepți „înflăcărați” și simpli simpatizanți);
- oponenți politici ai liderilor, la fel persoane ce își manifestă dezacordul cu programele politico-sociale ale formațiunilor date (printre aceștia se regăsesc și persoane foarte active care își exprimă dezacordul sau antipatia față de lideri sau formațiunea politică agresiv);

---

² *Ibidem*, p.162

• cetățeni (trecători) de rând, care ocazional se găsesc în locul și în timpul petrecerii manifestării cu caracter de masă și care manifestă o atitudine neutră față de evenimentele desfășurate;

• așa-ziiși „curioși”, care fiind prezenți la locul desfășurării manifestării cu caracter de masă, încearcă să se inițieze în problemele abordate sau să ia o atitudine oarecare.

Toți acești participanți sunt într-un fel sau altul, mai mult sau mai puțin, marcați de evenimentul în curs, asupra psihicului lor se exercită diverse influențe atât din partea unor persoane anumite (lideri-organizatori ai manifestării, susținătorii lor sau oponenții acestora), cât și din partea altor persoane care folosind oportunitatea ce li s-a oferit, au scopul realizării intereselor sale personal și care încearcă să își impună maselor largi de cetățeni prezenți la manifestare modelul său de comportament sau opțiunile și viziunile proprii. De obicei, aceste viziuni sunt negative și destructive. (Aceste persoane nu au nimic în comun cu scopul manifestării, ele sunt indiferente de programele formațiunilor politice, dar au scopul de a-și rezolva interesele proprii).

Reieșind din cele menționate mai sus, este ușor de observat că pe timpul desfășurării manifestărilor de masă se pot identifica mai multe forme ale pluralității de făptuitori, inclusiv cea mai răspândită fiind pluralitatea ocazională, a cărei esență a fost elucidată mai sus.

Această formă a pluralității de infractori este posibilă, prin suprapunere, și în cazul celorlalte două forme: naturală și constituită, în sensul că persoanele strict necesare în cazul pluralității naturale și persoanele grupate în cazul pluralității constituite pot folosi și contribuția ocazională a unor alte persoane.

Participația penală, înainte de a fi o categorie juridică, este o realitate obiectivă; participația penală, adică pluralitatea ocazională de infractori, presupune întotdeauna și neapărat existența unei pluralități ocazionale de făptuitori (de participanți de fapt). Or, pentru ca o pluralitate de făptuitori să aibă relevanță juridică (să prezinte interes pe plan juridic) trebuie ca fapta săvârșită de către aceștia să fie susceptibilă de a produce consecvență juridică, iar la rândul său pluralitatea de făptuitori, pentru a putea fi socotită obiectiv ca o pluralitate de infractori, ca o participație penală, mai trebuie să se constate ca fapta săvârșită este o „faptă prevăzută de legea penală”.

Această condiție este prevăzută expres de către legislator la art. Codul penal al Republicii Moldova unde aceasta definește noțiunea „participației” ca fiind „cooperarea cu intenție a două sau mai multe persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate.”

Pornind de la această realitate: „săvârșirea unei infracțiuni” (adică a unei fapte prevăzute de legea penală), Codul penal al RM și reglementează instituția participației.

În această reglementare pot fi ușor separați participanții a căror contribuție la săvârșirea fetei prevăzută de legea penală nu are caracter penal (neinfractori).

Această teză are o importanță deosebită, dar cu părere de rău, de ea nu s-a ținut cont în seara zilei de 7 aprilie, când forțele poliției cu destinație specială au reținut persoane care, pur și simplu, se aflau în zona din centrul capitalei unde mai

devreme s-au produs evenimentele respective.

De către demnitari cu rang înalt, până și azi se reiterează afirmații certe că în acea perioadă a avut lor o tentativă de uzurpare a puterii de stat, sau alte infracțiuni grave.

Nu ne vom expune în această privință și nu vom face încadrări juridice ale acțiunilor săvârșite. În ultimă instanță, aceasta e competența organelor abilitate, mai ales că Constituția RM consfințește instituția prezumției nevinovăției.

Vom încerca să analizăm acțiunile liderilor opoziției de la acea perioadă care au fost prezenți în locul desfășurării dezordinilor în masă. Aceștia au fost învinuiți că au organizat, au condus și au instigat mulțimea la săvârșirea faptelor sus-menționate.

În primul rând, ne vom referi la noțiunea „organizării”.

Privită iarăși din punctul de vedere al legii penale, o vom defini ca pe activitatea organizatorului.

Astfel, conform alin. (3) art. 42 CP, se consideră organizator persoana care a organizat săvârșirea unei infracțiuni sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

Observăm că legea conferă această calitate doar acelor persoane care fie au creat o formațiune criminală și a dirijat activitatea criminală a acesteia, fie a organizat și a condus săvârșirea unei infracțiuni concrete.

Prin urmare, această formă a participației sau, altfel spus, categorie de participanți este proprie pluralității de infractori constituite (grup criminal organizat sau organizație criminală.) Doar în sânul acestor grupări organizate se pot reliefa adevărați organizatori.

La pluralitatea ocazională, ca în cazul nostru, rolul de cvasiorganizator îl are instigatorul, iar acolo unde nu există instigator, autorul apare ei însuși ca un fel de organizator³.

Alin. (2) art. 42 CP RM prevede că se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau alte cauze prevăzute de legea penală a Republicii Moldova. În cazul manifestărilor de masă care de obicei sunt intens monitorizate (filmate, înregistrate) nu este dificil de a releva autorii unor acțiuni. Totodată, calitatea de autor nu este condiționată de existența participației, fiind autor și cel care săvârșește singur o faptă prevăzută de legea penală.

Când însă autorul a săvârșit infracțiunea împreună cu alți participanți, contribuția sa se caracterizează prin aceea că a realizat în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală.

Totuși nu orice persoană, acționând în mod nemijlocit, poate deveni autor al unor anumite fapte prevăzute de legea penală.

---

³ V. Dongoroz ș.a., *op. cit.*, p.170

Sunt infracțiunii la care autorul trebuie să aibă o anumită calitate; în cazul acestor infracțiuni nu poate fi autor decât persoana care are acea calitate (de ex. funcționar, gestor, militar etc.).

Am menționat că pluralitatea ocazională poate să se manifeste fie sub forma participăției simple, fie complexe.

Conform legii, art. 44 CP RM, infracțiunea se consideră săvârșită cu participăția simplă dacă la săvârșirea ei au participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii.

Prin urmare, fiecare coautor fiind un autor, poziția lui juridică este cea stabilită de lege pentru acesta, adică pentru cel ce a contribuit în mod nemijlocit la săvârșirea faptei. Contribuția coautorilor la săvârșirea faptei poate fi simultană, acatele de executare fiind efectuate concomitent de aceștia, sau succesivă.

Un alt subiect al infracțiunii care are un rol deosebit de important în situațiile care ne interesează la momentul dat este instigatorul.

Potrivit legii, alin. (4) art. 42 Cod penal al Republicii Moldova, se consideră instigator persoana care prin orice metode determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune.

Instigarea este, așadar, relevantă din punctul de vedere al legii penale numai atunci când activitatea de instigare privește o faptă prevăzută de legea penală.

Instigarea presupune, în mod firesc, prezența a două persoane: instigatorul care desfășoară activitatea de instigare și instigatul față de care se efectuează această activitate.

Instigarea poate fi operată de o singură persoană, dar poate fi efectuată și de mai multe persoane, fie concomitent, fie succesiv, față de aceeași persoană, sau față de mai multe persoane, dar privitor la aceeași faptă prevăzută de legea penală.

Când un instigator a luat parte și ca autor la săvârșirea faptei, situația de instigator se absoarbe în cea de autor; se va ține seama însă de ea la individualizarea pedepsei.

Instigarea considerată formă de participăție nu trebuie să fie confundată cu alte forme de instigare care sunt incriminate de legea penală ca infracțiuni de sine stătătoare, dar care se pot converti și în instigare act de participare atunci când, datorită acțiunii lor, cineva a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Legea penală a Republicii Moldova conține astfel de norme incriminatorii la art. 140 propaganda războiului; art. 279² instigarea în scop terorist sau justificarea publică a terorismului; art. 341 chemările la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a RM.

Analiza condițiilor pe care trebuie să le întrunească actul de instigare ne permite a trage unele concluzii:

a) obiect al activității de determinare să fie săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, fapta pe care persoana în privința căreia se efectuează instigarea ar putea-o săvârși; condiția este îndeplinită indiferent dacă fapta care formează obiectul instigării trebuie să fie săvârșită numai de persoana instigată sau împreună cu alte persoane lăsate la alegerea acesteia sau impuse de instigator.

Însă este foarte important ca fapta sau faptele la care se instigă trebuie să fie

indicate în așa fel încât cel instigat să cunoască obiectul instigării.

Intensitatea, viteza, circumstanțele în care și cu care se desfășurau evenimentele din perioada analizată de către noi nu permiteau liderilor, care, chipurile, efectuau activitatea de instigare, chemau participanții din mulțime să comită fapte infracționale, considerăm că nu le permiteau să îndeplinească această condiție. Mai cu seamă că aceștia chemau lumea la calm, o invitau în Piața Marii Adunării Naționale.

b) să nu existe o determinare anterioară, adică persoana față de care se efectuează activitatea de instigare să nu fi luat ea însăși mai înainte hotărârea de a săvârși fapta care formează obiectul instigării, fiindcă nu mai poate fi vorba de determinarea altei persoane atunci când acea altă persoană era mai dinainte hotărâtă să săvârșească fapta. (Dacă ne aducem aminte de evenimentele și timpul când liderii opoziției au apărut printre manifestanți, observăm că nici această condiție nu este îndeplinită).

Nu interesează dacă hotărârea de a săvârși fapta fusese luată anterior din imbold propriu sau datorită unei alte activități de instigare cu rezultat pozitiv.

c) activitatea de determinare să se efectueze cu intenție. Deci este necesar că cel care instigă pe o altă persoană să desfășoare această activitate anume pentru a ajunge la săvârșirea faptei ce formează obiectul instigării.

În afară de aceasta, art.41 CP RM cere ca acele două sau mai multe persoane (inclusiv autorul, adică persoana instigată) să săvârșească o infracțiune la fel intenționată. În afară de aceasta, pentru existența instigării nu interesează scopul sau mobilul pe care l-a avut în vedere instigatorul.

Analizând latura subiectivă a instigării, e necesar de accentuat că un moment esențial al intenției instigatorului este cunoașterea personalității autorului⁴.

Spre deosebire de propagandă sau agitație, instigarea vizează o persoană concretă.

Instigarea are totdeauna un caracter concret și nu abstract. (Observăm că nici această condiție nu putea fi îndeplinită în acea perioadă.)

d) să se fi început executarea, adică persoana față de care s-a efectuat activitatea de instigare să fi trecut la acte de executare, să fi început săvârșirea faptei, această comportare fiind probă evidentă că s-a produs o determinare cu efect pozitiv.

Elementul de bază al activității instigatorului este intenția de a determina o altă persoană la săvârșirea infracțiunii, adică dorința de a vedea infracțiunea gândită de el, săvârșită sau măcar începută de către persoana instigată⁵.

---

⁴ X.Ulianovschi, *Participația penală*, Chișinău, 2000.

⁵ *Ibidem*.